

Vlaams
Parlement

ingediend op **692** (2015-2016) – Nr. 1
9 maart 2016 (2015-2016)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid
uitgebracht door Herman De Croo

over de schaalverandering in de
Vlaamse land- en tuinbouw

Samenstelling van de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid:

Voorzitter: Jos De Meyer.

Vaste leden:

Cathy Coudyser, Jelle Engelbosch, Danielle Godderis-T'Jonck, Sofie Joosen, Sabine Vermeulen, Peter Wouters;

Jos De Meyer, Bart Dochy, Tinne Rombouts, Johan Verstreken;

Herman De Croo, Francesco Vanderjeugd;

Els Robeyns, Steve Vandenberghe;

Bart Caron.

Plaatsvervangers:

Vera Celis, Matthias Diependaele, Bert Maertens, Marius Meremans, Wilfried Vandaele,

Tine van der Vloet;

Robrecht Bothuyne, Lode Ceyssens, Michel Doomst, Jan Durnez;

Lydia Peeters, Freya Saeys;

Rob Beenders, Kurt De Loor;

Johan Danen.

Toegevoegde leden:

Stefaan Sintobin.

INHOUD

I. Uiteenzetting BioForum Vlaanderen.....	4
II. Uiteenzetting Algemeen Boerensyndicaat.....	7
III. Uiteenzetting Boerenbond.....	8
IV. Bespreking.....	10
Gebruikte afkortingen.....	13

Op 24 februari 2016 organiseerde de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid een tweede hoorzitting over schaalverandering in de Vlaamse land- en tuinbouw. Nadat op 20 januari 2016 deskundigen uit de academische wereld en de onderzoeksinstellingen te gast waren (*Parl.St.* VI.Parl. 2015-16, nr. 636/1), kwamen dit keer de landbouworganisaties aan de beurt.

De sprekers waren:

- Kurt Sannen, voorzitter, en Esmeralda Borgo, beleidsmedewerker, BioForum Vlaanderen;
- Hendrik Vandamme, voorzitter Algemeen Boerensyndicaat;
- Guy Vandepoel, adviseur rundveehouderij en lid hoofdbestuur Boerenbond.

I. Uiteenzetting BioForum Vlaanderen

Voor *Kurt Sannen* gaat het hierom: als schaalvergroting in de landbouw het antwoord is, wat was dan eigenlijk de vraag? BioForum plaatst dit in het perspectief van duurzame landbouw. Elke huidige en toekomstige bewoner van deze planeet heeft voedsel nodig. Dat vereist een aanpak op systeemniveau, kleine aanpassingen links en rechts volstaan niet.

De spreker is het eens met de stelling van ZLTO-voorzitter Hans Huijbers dat in de landbouw te sterk wordt gefocust op kostprijs en schaal. Hij stelt vast dat landbouwers uitstekende ondernemers zijn geworden, maar nauwelijks enig inkomen verwerven. Zijn ze het rentmeesterschap over bodem en biodiversiteit niet verloren? Heel wat sectoren botsen op de grenzen van maatschappelijke aanvaarding. Zelfs banken stellen vragen bij de schaalvergroting, verwijst de spreker naar de opinie van Hans Huijbers.

Daarop verwijst Kurt Sannen naar de vergelijking van het inkomen van een landbouwer met dat van de gemiddelde Vlaming. Het blijkt gemiddeld de helft te zijn. Een op vier landbouwers had de twee voorbije jaren zelfs helemaal geen inkomen.

Elk jaar verdwijnen er 1000 landbouwbedrijven, maakt de spreker duidelijk. Het verbaast hem dat dat zelfs als vanzelfsprekend wordt beschouwd. Dat zijn er 24 per week. Binnen tien jaar zullen er van de huidige 25.000 nog 15.000 over zijn.

Een en ander leidt niet tot een efficiëntere inzet van productiefactoren maar integendeel tot een grote milieudruk. De autonomie van de boer, die gebukt gaat onder een zeer grote schuldenlast tegenover banken en leveranciers, staat heel sterk onder druk. De prijsvorming op de markt gebeurt internationaal en de boer kan haar alleen maar ondergaan. Door de dalende prijzen blijft geen ruimte voor denken op lange termijn, over bedrijfscontinuïteit of over verduurzaming van het bedrijf, beklemtoont Kurt Sannen.

Voortdoen zoals we bezig zijn, zal de onzekere, instabiele en te lage inkomens bestendigen, meent de spreker. De overheid bestendigt helaas ook de tredmolen in plaats van die te doorbreken. Voedsel is niet zomaar handelswaar waarmee men winst kan maken, maar een mensenrecht. Steeds meer mensen, van professor Erik Mathijs tot de VN, erkennen dat voor een goed werkende markt een paradigmaverschuiving nodig is naar een economisch rendabele landbouw die geen ecologische en sociale roofbouw pleegt. Dat is niet mogelijk in een economie die louter gebaseerd is op groei, zoals de huidige, stelt de spreker.

Duurzame voedselproductie en -handel vereisen een duurzaam schaalniveau, rechtvaardige verdeling en efficiënte allocatie. De klassieke economie focust alleen op dat laatste en behandelt de rest stiefmoederlijk.

De opeenvolgende ministers van Landbouw stellen dat het niet aan de overheid maar aan de landbouwers is om keuzes te maken. Zij hebben echter nauwelijks keuzevrijheid in de genoemde tredmolen, stipt de spreker aan. De maatschappij heeft die wel. Daarom is een sterke en efficiënte overheid nodig, met een minimum aan transactiekosten. Dat elke euro landbouwsubsidie de burger 5 euro kost, kan men moeilijk efficiënt noemen, merkt Kurt Sannen op.

De spreker pleit voor voedselsoevereiniteit: voedsel voor mensen, geproduceerd op een duurzaam schaalniveau, dat gebaseerd is op de ecologische draagkracht van een regio. Dat vereist op zijn beurt minder globalisering en vrijhandel, en meer internationale afspraken met beslissingsbevoegdheden op het geschikte niveau. In dat model hebben regio's de autonomie om zorg te dragen voor hun eigen voedselvoorziening. Nu al duiken overal initiatieven op om lokale voedselsystemen op te zetten. Deze aanpak verleent de boeren de autonomie die ze nodig hebben om zelf keuzes te maken en zorgt voor een diverse landbouw. Diversiteit is het antwoord op de vraag naar de juiste schaal. Het systeem moet immers veerkrachtig genoeg zijn om met de continue veranderingen in de maatschappij om te kunnen gaan, schetst Kurt Sannen.

Centraal daarin is het sluiten van de kringlopen. De varkenshouderij toont dat het omgekeerde tot economische, sociale en milieuproblemen leidt, aldus Kurt Sannen. Boeren die hun inkomen diversifiëren, kunnen dat door diversiteit in productie en in vermarkting, individueel of in samenwerking.

Belangrijk voor de overheid is de internalisering van externe kosten en baten. Als de boer nu inspanningen doet om natuur, milieu of bodem te beschermen, wordt hij eigenlijk gestraft. Het kost hem extra middelen, maar hij wordt er door de markt niet of nauwelijks voor vergoed. Om de prijzen te kunnen laten dalen, is de boer bijna verplicht om negatief om te gaan met die maatregelen. Dat moet volgens BioForum omgebogen worden.

Landbouw op mensenmaat is noch kleinschalig, noch grootschalig. Daarvoor zorgen, is een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Er is een belangrijke rol voor de overheid weggelegd, zowel internationaal als in Vlaanderen, om deze overgang mogelijk te maken, te stimuleren en hindernissen weg te nemen, en dat in alle beleidsdomeinen, besluit de spreker.

Esmeralda Borgo licht met een voorbeeld toe dat het huidige Vlaamse landbouw-beleid boeren niet stimuleert tot de wenselijke, diverse landbouw. Het betreft twee boeren die in Herkenrode geitenhouderij 't Goerenhof en kaasmakerij Karditsel exploiteren.

Ze kozen voor kleinschaligheid en interne diversificatie. Van hun 90 hectare grond is 90 percent natuurgebied, waarop ze samenwerken met ANB en Natuurpunt in jaarlijkse beheerovereenkomsten. Op de overige 10 percent, waarvan ze een klein deel zelf bezitten en de rest pachten, doen ze aan akkerbouw. Hoewel ze tevreden zijn over de samenwerking met ANB zijn ze kwetsbaarder dan andere boeren door het tijdelijke karakter van de overeenkomsten, stelt de spreker.

Steun van het VLIF voor een investering in een nieuwe geitenstal voor 300 geiten bleek niet mogelijk wegens te geleidelijke groei. De boeren wilden niet van meet af aan kiezen voor eigen verwerking van de melk, en toen ze dat uiteindelijk toch deden, konden ze ook voor de kaasmakerij geen investeringssteun krijgen, omdat een van hen nog ging werken en daar te veel inkomen uit haalde. Het klopt dat de geitenstapel nog niet volledig was maar ze hadden juist gekozen voor geleidelijke, gezamenlijke groei. Het VLIF eiste echter hogere omzetcijfers.

De boeren zelf lijkt het nochtans verstandiger om rustig te groeien en leergeld te betalen op kleinere schaal.

Ondertussen gelden nieuwe VLIF-regels, geeft Esmeralda Borgo mee. Voortaan moet het brutobedrijfsresultaat ten minste 40.000 euro (in plaats van 50.000) bedragen, een lichte verbetering. Anderzijds moet het nettoberoepsinkomen voor minimaal 12.000 euro komen uit de landbouwactiviteiten en voor maximaal 12.000 euro uit niet-landbouwactiviteiten. Dat geldt voor alle zaakvoerders. Het brutobedrijfsresultaat voor landbouwverbreding (waartoe eigen verwerking gerekend wordt) moet kleiner blijven dan dat van de kweek van dieren, de teelt van gewassen en het commercialiseren ervan, wat moeilijk is gezien de zeer lage prijs van landbouwproducten. Op zich was de keuze voor extra toegevoegde waarde via verbreding nochtans logisch. Uiteindelijk beslisten de boeren om van de kaasmakerij een apart bedrijf te maken, met alle bijkomende (administratieve) kosten van dien. De spreker concludeert dat kleine landbouwbedrijven die rustig willen groeien en diversifiëren nog steeds uit de boot vallen voor VLIF-steun.

De nieuwe VLIF-doelstelling 'steun voor ontwikkeling van kleine landbouwondernemingen' geldt voor een beperkt aantal projecten per jaar en beschikt over een budget van slechts 700.000 euro over de hele periode, schetst Esmeralda Borgo. Bovendien is het toepassingsgebied zeer beperkt. De boeren van Herkenrode komen er niet voor in aanmerking omdat ze niet omschakelen naar minstens twee derde biologisch bedrijf (wat ze immers al volledig zijn), en omdat bij de overgang van gangbare commercialisatie naar korte keten hun percentage niet hoog genoeg is, aangezien ze hun melk verkopen aan de eigen kaasmakerij, die als een apart bedrijf wordt beschouwd.

Het bedrijf doet aan graas- en maaibeheer in natuurgebieden van ANB en Natuurpunt. Gezien de nieuwe ontwikkelingen met betrekking tot PAS zullen ze wellicht ook hierdoor gevat worden. Met de maatregelen uit de zogenaamde PAS-lijst kunnen landbouwbedrijven hun berekende ammoniakuitstoot verminderen, maar de lijst bevat in hoofdzaak technische maatregelen, omdat deze beter becijferbaar zijn. Mogelijks leidt dit op termijn weer tot extra noodzakelijke investeringen waarvoor grote bedrijven een beroep kunnen doen op VLIF, de subsidiepot waar, zoals intussen bekend, dit bedrijf steeds naast grijpt.

De zoogkoeienpremie is er enkel voor actieve landbouwers die over ten minste twintig premierechten voor zoogkoeien beschikken. Dit bedrijf heeft extra rechten moeten aankopen om te vermijden dat ze de hele premie zouden verliezen. Het aantal premiegerechtigde dieren is gebaseerd op het aantal kalvingen. Als het daar wat tegenzit, verliezen ze de premie. De dieren moeten bovendien van het vleestype zijn. Dubbeldoelkoeien komen niet in aanmerking, zelfs niet als ze als zoogkoe gebruikt worden, dus een hele reeks rassen wordt uitgesloten. Voor bedrijven met minder zoogkoeien die diversifiëren, is de drempel heel hoog, merkt de spreker op.

Bij de premie voor zeldzame rassen, een agromilieumaatregel, moet men voor rundvee en schapen ten minste 20 dieren hebben. Er geldt een verbintenisperiode van vijf jaar. Ook hier is de drempel voor rundvee dus hoog. De spreker merkt op dat de premie voor zeldzame rassen – ondanks de maatschappelijke waarde van deze rassen –, met haar 150 euro lager is dan de zoogkoeienpremie, die tot 250 euro gaat en die de spreker een relict van oude Europese wetgeving noemt.

Esmeralda Borgo vat samen. Beleidsmaatregelen zijn vaak discriminerend voor kleine bedrijven die diversifiëren. De speciale maatregelen zijn te beperkt. Er zitten ook tegenstellingen in het beleid omtrent diversificatie. Het natuurbeleid

dreigt een averechts effect te hebben. Via VLIF- en andere subsidies worden grote bedrijven nog groter, wie diversifieert valt grotendeels uit de boot.

Traditioneel koppelt men de idee van een professioneel bedrijf aan schaalgrootte en specialisatie. Er is echter een nieuwe tendens, die denkt in termen van sociale innovatie. Zij wijst op de interesse in gemengde bedrijven, gerund door meerdere mensen met elk hun eigen inbreng, en dat niet noodzakelijk in een traditioneel hiërarchische structuur, en met rechtstreekse verkoop.

II. Uiteenzetting Algemeen Boerensyndicaat

Hendrik Vandamme vindt de term schaalverandering juistere dan schaalvergroting. Doordat de natuurlijke uitstroom aanzienlijk groter is dan de instroom in de sector, gaat de gemiddelde leeftijd van de land- en tuinbouwer vrij snel omhoog. Het aantal bedrijven is op tien jaar met meer dan 30 procent verminderd.

Voorlichters die het erf betreden – leveranciers, dienstverleners, afnemers en financiers – stimuleren de schaalvergroting of -verandering, stelt de spreker. Ook Vlaamse en Europese beleidsbeslissingen dragen ertoe bij, waarbij de spreker als voorbeelden de afschaffing van quota, de investeringskosten voor de opgelegde ammoniakemissiearme stallen en de VLIF-definitie van leefbaar bedrijf noemt.

Schaalvergroting biedt een onmiskenbaar volumevoordeel zowel in gangbare als andere landbouw, en dat zowel bij aankoop, transport als afname. Resultaten zijn een lagere productiekostprijs per eenheid, maar ook meer arbeidscomfort dankzij de inzet van technologische hulpmiddelen, evenals efficiëntiewinst. Anderzijds moet men meer produceren om uiteindelijk een lagere prijs te ontvangen. Door de stijging van de totale productie en het marktaanbod dalen immers de marktprijzen. Sectorspecialisatie veroorzaakt grotere financiële risico's, die zich laten voelen bij een sectorale crisis. Verder vereist een grotere schaal meer bedrijfscompetentie, neemt de arbeidsbehoefte toe en stoot men op de beperktheid van de ruimte in Vlaanderen. Schaalvergroting vergroot ook de druk op kleine en middelgrote bedrijven, meent Hendrik Vandamme.

Een uitdaging vindt de spreker de versterking van het ondernemerschap, waarbij hij de kmo-portefeuille een lovenswaardig initiatief noemt. Verder stelt hij een toename van de vennootschap als bedrijfsvorm vast. Bij het belang van het financiële draagvlak vermeldt de spreker de relatie met de bank, de borgstelling en het VLIF. Kennis over en interpretatie van de marktwerking vraagt opvolging en bijscholing op een behoorlijk niveau. Niet onbelangrijk is het risicobeheer, stipt Hendrik Vandamme aan, in welk verband niet alleen verzekeringssystemen nodig zijn tegen weerschade maar ook ter verzekering van het inkomen bij marktevoluties. De spreker bepleit dat Vlaanderen ernaar streeft om de bestaande anticipatie in het gemeenschappelijk landbouwbeleid voor groenten en fruit (GMO) tegen 2020 uit te breiden naar de dierlijke sector.

ABS stelt vast dat noch de toelevering, noch de diensten of de afnemers slechter worden van schaalvergroting. Hun omzet neemt immers toe. Vraag is wel of naast verwerkers en retailers ook de consument een goedkoper product krijgt.

Landbouwers hebben volgens de spreker soms het gevoel dat ze door erfbetreiders gestimuleerd worden in de richting van schaalvergroting, maar ook het beleid speelt daarin een rol, waarbij Hendrik Vandamme verwijst naar het VLIF.

Europa liet volgens de spreker de remmen los in bepaalde sectoren, maar biedt landbouwers de mogelijkheid om zich te verenigen in producentenorganisaties. De spreker stelt wel vast dat de bestaande PO's niet of weinig bezig zijn met

aanbod- of productieregeling. In het kader van het GLB kan in de sector van groenten en fruit gestuurd worden met het aanbod, wat volgens de spreker ook voor de dierlijke sectoren mogelijk zou moeten zijn. Aanbodbeheersing kan ook met contractwerking: afspraken tussen producenten en verwerkers of distributie, maar ook hier heeft de spreker vragen bij. Zij creëren enige zekerheid en risicobeheersing, maar binden anderzijds de landbouwer.

Kiest men voor bulk, dan moet de producent een standaardproduct leveren tegen een basisprijs. Op dat vlak is Vlaanderen echter niet concurrentieel ten opzichte van andere landen of regio's. In een aantal sectoren gaat deze keuze bovendien gepaard met de laagste prijs. Concurrenieren met de goedkoopste producenten van de wereld is altijd een probleem en vraagt heel wat competentie van de bedrijfsleiders, evenals kapitaal. Wie gaat die ondernemers opleiden en begeleiden? De landbouworganisaties hebben hier een taak te vervullen, maar ook de overheid heeft volgens de spreker een rol te vervullen.

Daarnaast is er de kleinere maar toch leefbare markt van nicheproducten, met bijvoorbeeld rechtstreekse verkoop aan de consument. In de korte keten heeft men meer zeggenschap over de prijs. De bedrijfsleider kiest zelf of hij gangbaar dan wel biologisch produceert. De spreker wijst er wel op dat ook hier marktkennis en marketing nodig zijn en dat de boer dus een goed ondernemer moet zijn: ook hier zijn opleiding, begeleiding, efficiëntie en professionalisme vereist.

ABS ziet schaalverandering en diversificatie als een kans. De toegevoegde waarde kan gecreëerd worden in eigen beheer, ook al gaat het om een beperkte markt, die inventiviteit vergt.

In het kader van het VLIF-debat bepleit ABS innovatieve en alternatieve investerings- en financieringsvormen. De spreker merkt op dat gemengde bedrijfsvoering een antwoord van alle tijden is op de vraag naar risicobeheersing, al werd die voor een deel verlaten door de evolutie van specialisatie en technologie.

Wat schaalgrootte betreft, is Hendrik Vandamme niet overtuigd dat een groot bedrijf niet zou kunnen diversifiëren. Hij kent biologische bedrijven van 100 hectare die het goed doen, maar ook bedrijven van 2 hectare, zowel biologisch als gangbaar, die het goed doen. Volgens hem is er geen vaste relatie tussen oppervlakte en productiewijze.

III. Uiteenzetting Boerenbond

Guy Vandepoel treedt bij dat schaalverandering van alle tijden is en dat zij gepaard gaat met specialisatie en technologische ontwikkeling. De efficiëntie die daarvan het resultaat is, heeft ook gunstige gevolgen voor het milieu, merkt de spreker op.

De Europese beleidskeuzes stuwden de landbouw naar meer marktgerichte productie. Verder noemt hij in dat kader concurrentievermogen, kostprijsbeheersing en flexibiliteit. De belangrijkste drijfveer van schaalverandering is kostenverlaging. Kleinere marges nopen tot meer omzet, zowel bij stijgende als dalende prijzen. Vervolgens wijst Guy Vandepoel op de strengere milieu- en dierenwelzijnseisen die schaalverandering teweegbrachten, de lagere investeringskosten per eenheid en de verhoogde risicogevoeligheid van specialisatie op het vlak van zowel markt, gezondheid als klimaat.

Ter illustratie van de schaalverandering verwijst de spreker naar het aantal melkveeproducenten en de productie per leverancier, een ontwikkeling die zich

voordeed in weerwil van de Europese quota. In 1985, bij de invoering van de quota waren er bijna 40.000 melkveebedrijven. In 2015, bij de afschaffing van de quota, waren er dat nog amper 8000. De productie per melkleveraar ging in dezelfde periode van gemiddeld 70.000 liter naar 420.000 liter. Deze dynamiek is volgens de spreker nog niet ten einde, aangezien de enorme herstructurering in de Belgische melkveehouderij niet heeft verhinderd dat 30 percent van de bedrijven nog steeds minder dan 200.000 liter melk produceert.

De visie van Boerenbond laat zich samenvatten als 'behoud de verandering'. Verandering blokkeren, veroorzaakt kosten en de vraag is wie daarvan de rekening betaalt. Een dynamisch ontwikkelingskader is noodzakelijk, beklemtoont Guy Vandepoel. Technologische ontwikkeling is van alle tijden. Stilstaan is achteruitgaan. Het bestaande comparatief voordeel van de Vlaamse landbouw moet veiliggesteld worden voor de toekomst, die steeds veelkleuriger wordt. Boerenbond pleit voor maatwerk en verwacht dat de wetgeving rekening houdt met de toenemende diversiteit, waarbij de spreker in het bijzonder het VLIF vernoemt. Men mag zich daarbij niet laten vangen in specifieke doelgroepen maar moet het ruime palet aan bod laten komen.

Centraal staat voor Boerenbond de landbouwer die zijn eigen groeistrategie kiest. Als aspecten van de bedrijfsontwikkeling noemt Guy Vandepoel schaaloptimalisatie, schaalvergroting voor een beperkt aantal bedrijven, meerdere specialisatietakken en innovatieve producten. Daarnaast biedt ook verdieping kansen, waarbij hij de fokkerij, biologisch produceren, de korte keten, nichemarkten en dedicated supply noemt. Verbreding biedt mogelijkheden in de vorm van groene zorg, educatie, natuurbeheer en hoevetoerisme.

In het geschetste kader moet ieder bedrijf kunnen groeien binnen zijn eigen beperkingen, waarvan de eerste de beschikbaarheid van grond voor zowel mestafzet als voederproductie is. Boerenbond verwacht van de overheid dat zij met een stabiele ruimtelijke ordening de speculatie onderdrukt, evenals een noodzakelijke bijsturing van de Pachtwet.

Wat de beschikbaarheid van arbeid betreft, is er behoefte aan flexibele inzet van arbeidskrachten en het behoud van de seizoenregeling. Voor de beschikbaarheid van kapitaal moet het VLIF als facilitator optreden en is het behoud van de regeling overheidswaARBorgen nodig, naast de ontwikkeling van innovatieve ideeën over andere vormen van financiering.

Op het vlak van managementcapaciteiten dient geïnvesteerd in levenslange vorming: nichemarkten vergen specifieke kwaliteiten van het management, zoals de bepaling van arbeidsrentabiliteit en optimale schaal. Het Boerenbondproject 'Slimmer boeren met cijfers' komt met een nieuw pakket bedrijfseconomische boekhouding. De boodschap is: eerst beter, dan groter. Binnen de keten ziet Boerenbond mogelijkheden van samenwerking om schaalvoordelen te realiseren, zoals coöperaties en productenorganisaties maar ook op ketenniveau.

Daarop vermeldt Guy Vandepoel de problematiek van de bedrijfsopvolging. In mei 2013 waren er in België ongeveer 33.000 bedrijfsleiders, van wie 21.000 in Vlaanderen. Slechts 1700 van de vijftigplussers hebben zicht op opvolging. Hij vraagt de Vlaamse overheid een stabiel kader te creëren om die onzekerheid op te vangen. Een belangrijke vraag daarbij is die naar de toekomstige bedrijfsvorm. Om bedrijven crisisbestendig te maken, blijft een sterker GLB nodig, waarbij de bestaande instrumenten voor risicobeheer moeten worden bekeken. Boerenbond vindt dat de GLB-steun prioritair ingezet moet worden voor de actieve boer.

Tot slot verwacht Boerenbond van de overheid het stimuleren van de diversificatie op ketenniveau, de ondersteuning van de rol van de producentenorganisaties,

de verdere uitbouw van kwaliteitssystemen op een generieke sokkel, de opstelling van een onderzoeksagenda en een vergunningenbeleid en ruimtelijke ordening die zorgen voor rechtszekerheid. Guy Vandepoel waarschuwt dat een regelgeving die grenzen aan de groei stelt, kunstmatige constructies veroorzaakt, zoals de quotaregeling heeft bewezen.

IV. Bespreking

Herman De Croo wil weten hoe BioForum berekende dat een euro subsidie 5 euro kost.

De landbouwer is een klein maar belangrijk deel van een lange keten. Hun aantal daalt indrukwekkend, waardoor bij gelijkblijvend areaal de oppervlakte per persoon automatisch stijgt. Wil BioForum de productie in stand houden en tegelijk de kleinschaligheid bevorderen door de prijs voor de consument te doen toenemen? Wil men de consument vervolgens zelfs een tweede keer laten betalen door middel van de belastingen die voor een dergelijke politiek nodig zijn? Het lid wijst erop dat de export van landbouwproducten niet mogelijk is bij pure kleinschaligheid. In een gemonialiseerde wereld met een internationale markt kan men veiligheidsmaatregelen nemen en voorwaarden stellen, maar is de terugkeer naar familiale kleinschaligheid een droom, aldus de spreker.

Ook *Bart Dochy* wijst op de blijvende daling van het aantal landbouwbedrijven en de vele verwachtingen ten aanzien van de toekomstige landbouwer. Landbouwers moeten weerbaarder gemaakt worden ten opzichte van erfbetreders en er moeten mechanismen ontwikkeld worden om om te gaan met de volatiliteit van de markt. Heel belangrijk is ook de inbedding van het bedrijf in zijn omgeving, waarbij de spreker ruimtelijke ordening, milieu en rechtszekerheid noemt. Op dat vlak kan de Vlaamse overheid volgens hem meer doen dan zij tot nu toe deed.

Jelle Engelbosch stelt vast dat sommige sprekers weliswaar van schaalverandering spreken maar eigenlijk schaalvergroting bedoelen. Zou men er niet beter aan doen om over diversificatie te spreken? Het lid is alvast tevreden dat ABS ook nadelen blijkt te zien aan schaalvergroting. Hoe verzoenen de pleitbezorgers van schaalvergroting hun wens met de verzadigde internationale markt? Vinden zij dat men kleinere bedrijven maar moet opgeven of in elk geval zelf hun weg laten zoeken aan de hand van diversificatie en niches?

Verder is de spreker blij met de erkenning dat het VLIF een sleutelrol heeft in de nieuwe richting die onze landbouw nodig heeft. Het lid roept op om het debat hierover te verbreden. Zijn de sprekers het eens met de stelling om VLIF-steun te beperken tot een bepaalde bedrijfsgrootte, omdat ondernemingen vanaf een bepaalde schaal zelfredzaam moeten zijn?

Bart Caron sluit zich bij die laatste vraag aan. Hij merkte ook op dat niemand over schaalverkleining sprak. Zijn de vertegenwoordigde organisaties bereid om binnen de SALV een koersverandering van het VLIF te verdedigen die kleinschalige, diverse landbouw mogelijk maakt? Wie zijn precies de actoren die boeren stimuleren tot investeringen in schaalvergroting? Hoe doen zij dat?

Sofie Joosen wil weten wat BioForum als een groot biobedrijf beschouwt. Hoe ervaren biolandbouwers de genoemde druk tot vergroting? Hoe reageren ze daarop? Welke specifieke problemen ontmoeten ze daarbij? Hoe weegt BioForum schaalverandering af tegenover ecologische, economische en sociale duurzaamheid?

Francesco Vanderjeugd merkt ter inspiratie op dat in de VS meer jongeren in het beroep instromen, al is hij zich bewust van de verschillen in bedrijfsschaal en ruimte. Hoe ziet ABS de rol van de overheid met betrekking tot schaal? Welke aanpassingen aan het GLB zijn nodig? Hoe kijkt Boerenbond aan tegen de daling van het aantal familiale en de stijging van het aantal externe arbeidskrachten? Hoe staat men tegenover de afbakening van specifieke zones voor biologische landbouw?

Jos De Meyer ziet schaalvergroting alleen niet als zaligmakend maar als een manier voor sommige bedrijven om leefbaar te zijn. Is BioForum het eens met de stelling van professor Van Huylenbroeck tijdens de vorige hoorzitting, namelijk dat een gemiddeld biobedrijf groter is dan een gemiddeld gangbaar bedrijf?

Klopt het dat concurreren met de goedkoopste producenten van de wereld voor sommige bedrijven nodig zal blijven, zoals voor de sterk exportgerichte sectoren zoals varkens, peren of sierteelt, of kiest ABS dan maar voor afbouw?

Hoe ziet Boerenbond de begeleiding en financiering van bedrijven die kiezen voor innovatieve producten? Zijn afspraken nodig met de retailers met het oog op zekerheid?

Kurt Sannen legt uit dat de bron voor de transactiekosten gevormd wordt door berekeningen van de Vlaamse Landmaatschappij in het kader van het GLB. Zij verschillen tussen de twee pijlers, maar globaal komt men uit op de genoemde grootteorde. De subsidieregelingen zijn heel complex en het minste foutje zorgt voor een sterke vermindering van de subsidie. Dat kan volgens de spreker veel efficiënter.

BioForum ondersteunt de vraag om het debat over VLIF grondig te voeren.

Kurt Sannen legt uit dat de drijvende kracht voor de erfbetreders het verkopen van hun producten en diensten is, en dus niet het belang van de landbouwer. Dat zorgt soms voor investeringen die boeren later betreuren.

Schaalgrootte is niet het issue voor BioForum. Het gaat om een landbouw die goed voedsel produceert, die boeren een goed inkomen geeft, en dat alles binnen de draagkracht van mens, maatschappij en ecologie. Voedselproductie zomaar overleveren aan de vrije markt is volgens de spreker niet de juiste keuze. Hij ziet dan ook een belangrijke rol weggelegd voor de overheid om de vrije markt beter te organiseren met het oog op een duurzame voedselproductie.

Het is niet aan de overheid om de oppervlakte van bedrijven te beperken en in de plaats van landbouwers keuzes te maken, maar de overheid heeft wel de verantwoordelijkheid om een economische omgeving te creëren waarbinnen diversificatie mogelijk wordt en de mechanismen die de boer verplichten om de schaal te vergroten, worden gecorrigeerd.

Wat de grootte van biobedrijven betreft, doet zeker grondoppervlakte weinig ter zake, want het zijn ook extensieve bedrijven, merkt de spreker op. Biobedrijven zijn vooral erg divers: 57 percent is kleiner dan 10 hectare en 8 percent groter dan 50 hectare. Die veelkleurigheid is de toekomst van onze landbouw, besluit Kurt Sannen.

Hendrik Vandamme antwoordt dat de overheid niet zozeer een bepaalde schaal moet opleggen als wel het juiste kader creëren dat rechtszekerheid biedt. In de huidige ruimtelijke ordening oefent helaas niet elk bedrijf zijn activiteiten op de meest geschikte plaats uit. Toch is hij niet overtuigd dat de overheid daarom plafonds moet opleggen.

Wat VLIF betreft, vindt ABS dat de Vlaamse overheid vandaag al voor de toekomst moet kiezen. Ook zijn organisatie vraagt om de discussie over steun aan initiatiefnemers die stapsgewijs willen beginnen en daardoor op problemen botsen, ten gronde te voeren. Hij wijst erop dat het fonds vandaag al een plafond hanteert voor bedrijven voor steun, maar ABS is er niet van overtuigd dat dit goed is. Over bijsturing valt wel te praten.

Verder wijst hij er als voorzitter van de SALV op dat de raad zich tot nu toe beperkte tot advisering op vraag van de Vlaamse Regering. Hij wil wel de vraag van de heer Caron op de agenda zetten.

Erfbetreders zijn belangrijk voor de relaties met andere delen van de keten, stelt de spreker. Net zoals elders zijn er die alleen aan het eigen belang op korte termijn denken. Uiteindelijk is de landbouwer wel zelf verantwoordelijk voor zijn handtekening. Vandaar de nood aan een gedegen vorming.

Guy Vandepoel antwoordt dat de Belgische consument kan aangezet worden tot de aankoop van eigen producten door ervoor te zorgen dat die zich onderscheiden. De gewaardeerde inspanningen van VLAM mogen nog versterkt worden, vindt hij. Verder stelt hij vast dat er wel degelijk bereidheid bestaat om voor lokale producten te betalen.

Hij is het eens dat diversificatie een grotere uitdaging is dan het schaalvraagstuk. Begeleiding van innovatieve projecten ziet hij als individueel maatwerk. Een instrument als KRATOS-‘Raad op maat’ is belangrijk voor boeren om op basis van objectieve gegevens uit te maken of een investering al dan niet rendabel is.

Voor Boerenbond moet het VLIF een ruim gamma bestrijken. Alle mogelijkheden voor trajectbegeleiding juicht hij toe. De spreker waarschuwt tegen plafonds, want het zijn juist de koplopers die bijkomende milieurealisaties boeken. Omdat voedselproductie niet kan overgeleverd worden aan een absoluut vrije markt, moet aandacht blijven gaan naar de versterking van het familiale model, besluit *Guy Vandepoel*.

Jos DE MEYER,
voorzitter

Herman DE CROO,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

ABS	Algemeen Boerensyndicaat
ANB	Agentschap voor Natuur en Bos
GLB	gemeenschappelijk landbouwbeleid
GMO	gemeenschappelijke marktordening
kmo	kleine of middelgrote
PAS	Programmatische Aanpak Stikstof
PO	producentenorganisatie
SALV	Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij
VLAM	Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing
VLIF	Vlaams Landbouwinvesteringsfonds
VN	Verenigde Naties
VS	Verenigde Staten
ZLTO	Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie